

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 94 (477. 43/44)

А.К. Лусий

**БАР НА СТОРІНКАХ «ХРОНІКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ САРМАТІЇ»
ОЛЕКСАНДРА ГВАНЬІНІ**

У статті подано біографічні відомості про автора «Хроніки...», наводиться короткий опис твору, безпосередньо говорить про Бар у зв'язку з нападом кримських татар, подано опис міста кінця XVI століття та йдеться про зустріч козацького ватажка Івана Підкови з барським старостою.

Ключові слова: Бар, замок, татарський набіг, королева Бона Сфорца, Іван Підкова.

1611 року в типографії краківського друкаря Миколая Лоби вийшов із друку фоліант «Хроніка європейської Сарматії» (Kronika Sarmacyeu Europskiej), автором якого був італієць на польській службі Олександр Гваньїні. Твір мав обсяг 852 аркуші in folio і складався фактично з 10 книг, із яких перші три мають спільну пагінацію, а решта – окрему.

У цій хроніці, написаній легкою, доступною мовою, в прекрасному літературному стилі, Гваньїні прагнув ознайомити польського та західноєвропейського читача з устроєм і географічним розташуванням Речі Посполитої, з її історією, насамперед військово-політичною і церковною, що було цілком у дусі тогочасних уявлень. Він намагався таким чином зберегти для нащадків минуле Речі Посполитої, героїчні діяння визначних представників її панівної еліти, котрі відзначилися як видатні воєначальники та дипломати.

Автор створив не тільки яскраву, дохідливу, вдало ілюстровану розповідь про минуле Речі Посполитої, а й виклав її на тлі всесвітньої історії, насамперед історії сусідніх народів і держав. Досить детально подавалася історія країн, з котрими польська корона вела тоді запеклі війни (Московська держава, «Татарська земля», Османська імперія та підпорядковані останній, або васальні країни). Зверталася увага на географію цих країн, на особливості ведення війни описуваними народами, тому книга мала значну практичну цінність.

Важливим стимулом до написання твору було почуття глибокої вдячності та любові до своєї нової батьківщини – Речі Посполитої, що Гваньїні неодноразово підкреслює. За його власним визначенням, навіть якби він народився серед давніх римлян, а своє життя присвятив майже не знаній тоді землі на сході Європи, то й у такому випадку він «за цим ніколи б не шкодував».

У першій книзі хроніки, яка була присвячена Миколаєві Зебжидовському (1533-1620), воєводи Кракова – міста, де проживав на схилі літ Гваньїні, є перша згадка про Бар на Поділлі у зв'язку із нападом кримчаків: «Потім відкрили й прочитали лист від турецького султана, писаний ще до короля Сигізмунда Августа. У нього між іншими справами було додано від чауша клопотання про перекопського царя, щоб йому був сплачений звичайний жолд [данина – від авт.]. Але наші тим відмовлялися, що треба швидше від татар добиватися справедливості, бо раніше, ще за життя Сигізмунда Августа, у суботу перед Воскресінням Христовим вісімдесят тисяч татар з Бакаєм (Вака) і Сеозом (Sieoza) підступили під *Бар на Поділлі*, спалили понад десять містечок та сіл і повертались назад з великою здобиччю, і тільки кам'янецький староста Бучацький відбив у них чимало здобичі і самих потріпав. Однак вони вчинили це всупереч присязі, для поляків це була велика кривда».

Наступний спомин зустрічається в третій книзі «Хроніки», де подано опис «міст і провінцій руських, що входять до Корони Польської»: «Бар. Це місто оточене парканом, лежить на рівнині. Його збудовано за наказом польської королеви Бони, дочки Джованні, міланського князя, котра й назвала його Баром від міста Барі, що розташоване на її батьківщині. Бар, місто в Україні, широко розляглося. Його мурований замок, оточений багнистими і широкими озерами, стоїть на високій горі, через що його важко здобути».

Третя згадка про місто пов'язана із козацьким ватажком Іваном Підковою, якого частина молдавської шляхти хотіла бачити на престолі: Вони «йому швидко надіслали два листи: один до князя Костянтина, київського воєводи, а другий до барського старости, завірені понад десятком печаток найвищих молдавських панів. У цих листах вони дуже просили, щоб Підкові була надана допомога тільки до Дністра, а там вони самі будуть чекати на нього з

військом призначеного дня. Підкова взяв ці листи і приїхав з ними до Бара без розголошу й віддав старості, потім він мав там таємну розмову. Староста відповів на його пропозиції, що був би радий допомогти і легко міг би це вчинити, однак пам'ятає про перемир'я, котре король мав з турецьким султаном, тому вчинити так він не може без королівської волі та інструкцій. Однак він обіцяв, пишучи до короля в інших справах, не забути й цієї. Якби це мало чинитися з королівської волі, то він би не відмовився від такої пропозиції. Він наказав Підкові затриматися десь в іншому місці, бо якби він жив у Барі, то про нього дізналися, і тоді б могла виникнути у Молдавській землі якась тривога. Підкова, подякувавши, поїхав геть. Станіслав Копицький, котрий недавно приїхав зі степу до Бару, довідався про це і поїхав до Підкови, радіючи з його щастя й обіцяючи допомогти йому у всьому, чим зможе. Підкова подякував йому за це і прохав, щоб той підтвердив слово ділом, обіцяв йому дати щедру винагороду, якщо Господь Бог посприє його намірам і він досягне престолу, як закликають до цього його піддані».

А.К. Лысый БАР НА СТРАНИЦАХ «ХРОНИКИ ЕВРОПЕЙСКОЙ САРМАТИИ» АЛЕКСАНДРА ГВАНЬИНИ

В статье даны биографические сведения об авторе «Хроники», дается краткое описание произведения, и непосредственно говорится о Баре в связи с нападением крымских татар, описывается город конца XVI столетия, а также идет речь о встрече казацкого атамана Ивана Подковы с барским старостой.

Ключевые слова: Бар, замок, татарский набег, королева Бона Сфорца, Иван Подкова.

A.K. Lysyi BAR ON THE PAGES OF ALEXANDER GVAGNINI'S «CHRONICLES OF EUROPEAN SARMATIA»

The article deals with the biographical records about the author of «Chronicles», the short description of the work is given, and it tells about Bar in connection with the Crimean Tatars invasion, it gives the description of the town at the end of the XVI century and tells about the meeting of the kozak leader Ivan Pidkova with the Bar headman.

Keywords: Bar, castle, Tatar invasion, queen Bona Sfortsa, Ivan Pidkova.

УДК 340.15: 321.014: 352.07

М.М. Кобилецький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА

У статті на основі сучасних методологічних підходів науки історії держави та права, узагальнюючого вивчення наукової літератури, пам'яток права, архівних матеріалів здійснено систематичний аналіз джерел магдебурзького права в Україні. Історія магдебурзького права розглядається як один з найважливіших етапів становлення муніципального права, унікальний у своїй багатоманітності історико-правовий досвід самоврядування українських міст XVIII – першої половини XIX ст.

Ключові слова: міське право, муніципальне право, магдебурзьке право, самоврядування, локація, кодифікація.

На початку магдебурзьке право було звичаєвим. Надалі за відсутності офіційного збірника права до джерел магдебурзького права зараховували правові роз'яснення, повідомлення (вайштюмер, оуфнунген, шпрахен), що надавались Магдебургом для філіяльних міст з метою врегулювання правовідносин за зразком головного міста [1 с.51]. Правові роз'яснення – це збірники правових норм, що регулювали різні аспекти міського життя. Найдавнішою писаною пам'яткою магдебурзького права став, як уже згадувалося, привілей архієпископа Віхмана, виданий 1188 р. після пожежі в місті. Привілей складався з 9 артикулів, в яких ішлося про непоширення термінів давності стосовно грабежів і вбивства, продовження процесу судового розгляду при виконанні сторонами службових обов'язків за межами міста, скорочення судового процесу до дня, якщо одна зі сторін – гість, мешканець іншого міста. Документ також усував кругову відповідальність родини за вбивство або тілесні ушкодження. Низка артикулів привілею архієпископа Віхмана стосувалася процесуального права, де встановлено порядок розгляду справ у гостинному і потрібному суді та за відсутності лавників. У цьому ж привілеї зазначено про діяльність у місті бурдингу (найдавнішого органу міського